

Królowie Nieba.
1. Batalion Balonowy

PROGRAM PATRIOTYCZNO EDUKACYJNY

**“KRÓLOWIE NIEBA, BATALION
BALONOWY W TORUNIU”**

Toruń 2022

KAPSUŁA
FUNDACJA

SCENARIUSZ LEKCJI „KRÓLOWIE NIEBA” PAŹDZIERNIK 2022	
ODBIORCY:	nauczyciele historii/plastyki, animatorzy, przewodnicy, turyści, przedstawiciele, hufca toruńskiego, osoby prywatne (np. rodzice), środowiska związane z popularyzacją tradycji historii wojskowości, lokalni pasjonaci historii, w tym historii lotnictwa i historii techniki lotniczej
ODBIORCY LEKCJI	dzieci i młodzież, szczególnie uczniowie szkół, w tym szkół mundurowych, osoby poszukujące informacji nt. wojsk balonowych, turyści
Czas trwania lekcji	1,5-2h
Autor scenariusza	Marcin Orłowski
Organizator	Fundacja Kapsuła Adres: ul. Rynek Nowomiejski 4 87-100 Toruń nr tel. : 512 521 036 e-mail: biuro@kapsula.org
Źródło finansowania	Ministerstwo Obrony Narodowej Tytuł projektu: „KRÓLOWIE NIEBA – mural upamiętniający 1. Batalion Balonowy w Toruniu” Umowa n z dn.03.08.2022r. nr 130/2022/3300022363/411
Opracowanie	Toruń, październik 2022

Temat: KRÓLOWIE NIEBA – BATALION BALONOWY W TORUNIU

Literatura zalecana:

- Bogusław Uziębło, „Toruńskie lotnictwo wojskowe II Rzeczypospolitej w fotografii ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Toruniu”, Toruń 2013.
- Zygmunt Kozak, Zbigniew Moszumański, Jacek Szczepański, „1 Batalion Balonowy”, Pruszków 2007.
- Adam Jońca, „Balony”, Warszawa 2015.
- Tomasz Matuszak, „Aerowieczurzy w boju 1920”, Piotrków Trybunalski 2020.
- Zygmunt Kozak, Zbigniew Moszumański, Jacek Szczepański, „Oficerska Szkoła Aeronautyczna 1919-1924”, Pruszków – Legionowo 2014.

Literatura dodatkowa (fakultatywna):

- Zygmunt Kozak, Zbigniew Moszumański, Jacek Szczepański, „2 Batalion Balonowy”, Pruszków 2006.
- Katarzyna Kluczwajd, „Toruń, którego nie ma”, Łódź 2017.
- Karola Ciesielska, Tadeusz Zakrzewski, „450 lat toruńskiego Podgórze 1555 – 2005”, Toruń 2005.
- Andrzej Brochocki, „Balony na froncie”, Jacek Szczepański, „Aeronautyka II RP”, oba artykuły w

Zadanie publiczne jest współfinansowane ze środków otrzymanych od Ministerstwa Obrony Narodowej.

kwartalniku historycznym „Karta” nr 46/2005, Warszawa 2005.

Miejsca w Toruniu, z którymi należy się zapoznać przed przeprowadzeniem wykładu:

- o ul. Balonowa prowadząca do miejsca, w którym stała hala sterowcowa (obecnie teren jednostki Wojska Polskiego) oraz pierwszy pomnik ku pamięci Poległych Żołnierzy Wojsk Balonowych,
- o ul. Sienkiewicza i ul. Fałata – kwartał ulic, w którym mieściły się koszary Batalionu Balonowego, siedziba Oficerskiej Szkoły Aerostatycznej i domy mieszkalne oficerów i podoficerów wojsk balonowych (obecnie teren jednostki Wojska Polskiego),
- o Park na Przedmieściu Bydgoskim – Pomnik dedykowany Poległym Żołnierzom Wojsk Balonowych,
- o Kościół św. Katarzyny (garnizonowy), w którym umieszczona jest tablica ku pamięci żołnierzy 1. Batalionu Balonowego,
- o Skrzyżowanie ul. Drzymały i ul. Okólnej na Podgórzu, obok którego stała hala balonowa (obecnie w tym miejscu znajduje się budynek wielorodzinny),
- o ul. Broniewskiego 48, ściana południowa budynku z murałem „Królowie Nieba – 1. Batalion Balonowy”.

Cele ogólne lekcji:

▪ poznawcze:

słuchacze zapoznają się z historią aeronautyki, historią wojsk balonowych, poznają największe postacie przedwojennego polskiego sportu balonowego oraz zdobywają wiedzę na temat Pucharu Gordona Bennetta,

▪ kształcące:

słuchacze doskonalą umiejętność pracy z mapą, odszukiwania rzeczywistych punktów w terenie i analizy tekstu,

▪ wychowawcze:

kształtowanie szacunku do historii swojego miasta - Torunia, żołnierzy Wojska Polskiego II RP, ze szczególnym uwzględnieniem wojsk balonowych, budowanie postawy patriotycznej.

Forma pracy: Indywidualna lub zbiorowa

Faza realizacyjna

Scenariusz części właściwej (wiadomości ogólne, do uzupełnienia przez wykładowcę).

Wykładowca ma za zadanie aktywnie przekazywać wiedzę, naprowadzać słuchaczy na właściwe odpowiedzi na pytania, szukać w słuchaczach wiedzy na temat regionu, tradycji, wspomnień ich bliskich z dawnych lat.

1. Pierwsze loty balonów. Czy pierwsi byli Chińczycy? Pierwsze udokumentowane próby wzlotów balonem odnotowano w 1709 r. w Portugalii. Pierwsza udana próba lotu pustego balonu miała miejsce 5 czerwca 1783 r. Pomysłodawcami byli bracia Montgolfier. 19 września 1783 r. odbył się pierwszy lot ze zwierzętami – owca, kogut i kaczką. 15 października 1783 r. - pierwszy lot człowieka balonem na uwięzi. 21 listopada bracia

Montgolfier wykonali pierwszy lot balonem wolnym. Rok później pierwsze loty miały miejsce balonem w Krakowie, a później w Warszawie w obecności króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Rok 1806 – pierwszy skok z balonu z wykorzystaniem spadochronu. W roku 1793 Francuzi po raz pierwszy wykorzystują balony do celów wojskowych.

2. Pierwsze balony i sterowce w Toruniu. Pierwszy pruski balon wojskowy dociera do Torunia w 1890 r., pierwszy sterowiec M-1 we wrześniu 1911 r. W 1909 r. na Podgórzu budowana jest dla balonów wojskowych Hala Balonowa o długości 50 m. W Toruniu przy Zeppelinstrasse (obecnie Balonowej), w latach 1909-1911, powstaje Hala Sterowcowo-Balonowa o długości 101 m dla sterowca i balonów. Warto zauważyć, że w latach 1912- 1913 zbudowano także lotnisko wojskowe w zachodniej części miasta.

- **Ćwiczenia w czasie wykładu:** porównaj wielkość hali sterowcowo-balonowej, która miała wymiary 25x20x101 metrów, do współczesnych budynków np. do hali Arena, lodowiska Tor-Tor. Co było większe?

3. Pierwsze polskie oddziały balonowe. Po raz pierwszy Polacy próbują stworzyć własną jednostkę wojskową balonową jesienią 1917 r. w Rosji. Inicjatywa żołnierzy Korpusu Polskiego gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego kończy się fiaskiem, mimo że powstaje 1. Polski Oddział Balonowy. Pierwsze polskie loty dwoma wojskowymi balonami obserwacyjnymi, które zdobyli z rąk niemieckich Powstańcy Wielkopolscy, mają miejsce już w lipcu 1919 r. **5 maja 1919 r. zostaje powołana do życia Polowa Kompania Aeronautyczna.** Potem powstają kolejne bataliony aeronautyczne. Toruński Batalion Balonowy swoje korzenie miał w sformowanym w Poznaniu jesienią 1919 r. III Batalionie Aeronautycznym.

4. W jaki sposób wojska balonowe trafiły do Torunia? W 1920 r. istniały 4 bataliony aeronautyczne, w każdym służyło ok. 400 żołnierzy. III Batalion Aeronautyczny (który powstał jako Grupa Aeronautyczna) został stworzony w Poznaniu pod koniec 1919 r. Działał pod dowództwem Konstantego Kamieńskiego i został przydzielony do Dywizji Pomorskiej płk. Stanisława Skrzyńskiego. Jego zadaniem było zabezpieczenie w Toruniu pozostawionego przez Niemców sprzętu balonowego, po ich wycofaniu się z grodu Kopernika w styczniu 1920 r. 20 kwietnia 1920 toruńscy baloniarze zostali wysłani na wojnę z Rosją bolszewicką, na stałe powrócili do Torunia 2 grudnia 1920 roku i stacjonowali tu przez cały okres trwania II Rzeczypospolitej.

5. Gdzie stacjonowały w Toruniu wojska balonowe? Wojskom balonowym w Toruniu przydzielono dawne pruskie koszary im. Wrangla wybudowane w latach 1911-1916. W okresie międzywojennym przyjęły one miano koszar im. gen. Prądzyńskiego. Mieszczą się one w kwartale ulic Sienkiewicza i Fałata. Batalion Balonowy korzystał także z placu ćwiczeń przy ul. św. Józefa, z hal przy ul. Balonowej i Okólnej, z pomieszczeń Fortu V im. Chodkiewicza i z terenów poligonu na Podgórzu. Obecnie w dawnych koszarach baloniarzy stacjonuje m.in. 6 Samodzielny Oddział Geograficzny, który nawiązuje tradycjami do jednostek kartograficznych II Korpusu gen. Andersa (1942 r.). Patronem jednostki jest pułkownik Tadeusz „Kalina” Zieleniewski. W miejscu, gdzie stacjonowały niegdyś balony, z których dokonywano obserwacji terenu, obecnie stacjonują drony, które mają podobne zadania.

6. Udział w wojnie z Rosją bolszewicką 1920 r. Toruński III Batalion Aeronautyczny został wysłany na wschód w kwietniu 1920 r. Wzlatywano balonami pomiędzy Kijowem, a Browarami dokonując obserwacji. W czasie walk

utracono jeden z balonów. W lipcu 1920 r. batalion wszedł w skład 1. Pułku Aeronautycznego. I batalionem pułku dowodził Jan Wolszlegier, a III batalionem Hilary Grabowski – późniejsi dowódcy 1. Batalionu Balonowego w Toruniu. Pułk brał udział w walkach w lipcu, sierpniu 1920 r. w okolicach Siedlec i Sokołowa Podlaskiego. W czasie walk z bolszewikami zginęło 19 oficerów i żołnierzy. Za odwagę i zasługi w czasie walk trzech żołnierzy zostało odznaczonych krzyżem Virtuti Militari, sześćdziesięciu sześciu Krzyżem Walecznych.

7. Pomniki ku pamięci Żołnierzy Wojsk Balonowych. Pierwszy pomnik ustawiono przy Hali Sterowcowo-Balonowej przy ul. Balonowej. Pomnik wykonany był z kostek granitowych tworzących cokół, na szczycie umieszczono orła. **Drugi pomnik ku pamięci Żołnierzy Wojsk Balonowych poległych w wojnie 1920 r.** został odsłonięty 5 maja 1937 r. w dniu święta 1. Batalionu Balonowego w najwyższej części parku na Bydgoskim Przedmieściu. **5 maja 1919 r. w Poznaniu powstała Polowa Kompania Aeronautyczna – stąd święto w ten dzień.** Projektantem obu pomników był major Michał Kamieński. Na obelisku z ciemnego kamienia umieszczono zrywającego się do lotu orła, który trzyma w szponach wieniec z Krzyżem Orderu Virtuti Militari i kotwicą. Pomnik został zniszczony we wrześniu 1939 roku przez Niemców. W 2018 roku podjęto inicjatywę jego odbudowy, zrekonstruowany odsłonięto w 100 rocznicę Bitwy Warszawskiej w sierpniu 2020 r.

8. O Batalionie Balonowym w Toruniu. Po wojnie 1920 r. III Batalion Aeronautyczny skierowano do grodu Kopernika, gdzie w 1922 r. zmieniono jego nazwę na Aerostacyjny, a rok później na Balonowy. Miano „pierwszego” uzyskał w 1929 r., gdy w Legionowie powstał 2. Batalion Balonowy. 1. Batalion Balonowy na początku liczył ponad 700 żołnierzy - później ok. 400. Toruńskim batalionem dowodzili w różnych latach – kpt. Hilary Grabowski, mjr Aleksander Alfons Wilcz-Wilsz, pptk Jan Tadeusz Wolszlegier i mjr Konstanty Andrzej Rolicz-Kamieński (był jego pierwszym i ostatnim dowódcą w 1920 i 1939 r.). Żołnierze 1. Batalionu byli inicjatorami licznych zawodów balonowych w kraju, w których brały udział także załogi cywilne.

9. Postać Jana Tadeusza Wolszlegiera (1891-1959). Filomata Pomorski, agronom, aeronauta armii pruskiej, członek Towarzystwa Gimnastycznego Sokół, żołnierz 1920 r. W 1939 r. internowany na Węgrzech, pomagał w uciezkach polskich pilotów do Francji.

10. Czy w II Rzeczypospolitej w Toruniu istniała tylko jedna szkoła oficerska – artyleryjska? Oficerska Szkoła Aeronautyczna powstała w Poznaniu w 1919 roku. **Została przeniesiona do Torunia 18 lutego 1921 r.** Później wraz z reorganizacjami zmieniano jej nazwy na: Oficerską Szkołę Aerostacyjną (1922), Centralną Szkołę Aerostacyjną (1923), Centralną Szkołę Balonową (1923-1924), później na Szkołę Podchorążych Rezerwy Balonów. Tylko w latach 1927-1939 ukończyło ją 250 absolwentów. Swoją siedzibę miała w koszarach przy ul. Sienkiewicza.

11. Czym różni się sterowiec od balonu? Sterowiec skonstruował w 1900 r. Ferdynand von Zeppelin (1838-1917). Sterowce były napełniane helem lub wodorem, do napędzania ich służyły silniki ze śmigłami, a do zmiany kierunku lotu (zakręcania) służył ster – stąd nazwa sterowce. Balony nie posiadały silników i sterów. Najbardziej znanym sterowcem na świecie był LZ Hindenburg, który sponął w 1937 r. W czasie jego katastrofy w Stanach Zjednoczonych zginęło 35 osób. Miał 245 metrów długości i zabierał na pokład ok. 130 osób.

- **Ćwiczenie w czasie wykładu:** znajdź porównanie – do jakich środków transportu obecnie mieści się na raz 130 pasażerów? Ile może ważyć 130 pasażerów?

12. Polski sterowiec Lech. Miał 50 m długości, 12 m średnicy, objętość 3150 m³. Dzięki dwóm silnikom osiągał prędkość 60-80 km/h. Został zbudowany we Francji w 1917 roku. Do Polski trafił w 1921 r. W latach 1922- 1926 latał nad Toruniem, odbywał też loty do Poznania, Pucka, Warszawy. Komendantem sterowca był m.in. por. Zbigniew Burzyński. Najwięcej godzin za jego sterami spędził major Kazimierz Kraczkiewicz, który w 1940 r. został zamordowany przez Sowietów w Katyniu.

- **Ćwiczenie w czasie wykładu: Sterowiec Lech miał długość 50 metrów.** Znajdź porównanie – co ma mniejszą, taką samą, większą długość niż sterowiec Lech.

13. Balony w wojsku polskim. Na początku korzystano z balonów zdobytych na Niemczech, następnie kupowano konstrukcje francuskie np. balony obserwacyjne Caquot. Później rozpoczęto szycie balonów w Legionowie pod Warszawą, gdzie wyprodukowano ok. 200 balonów zaporowych, 50 obserwacyjnych, 25 cywilnych. Balon obserwacyjny ważył ok. 500 kg i miał wysokość ok. 30 m. Balonami obserwacyjnymi wlatywano wraz z załogą na wysokość ok. 1000-1800 m, skąd można było dokonywać obserwacji na dystans 15-20 kilometrów. Balony zaporowe wypuszczano w niebo nocami bez załogi. Ich gęste rozmieszczenie miało stanowić przeszkodę dla samolotów wroga, które mogły ulec uszkodzeniu lub rozbiciu przy zderzeniu się z licznymi linami, którymi balon był przymocowany do ziemi lub z samym balonem.

- **Ćwiczenie w trakcie wykładu (przestrzeń):** wyobraź sobie, że lecisz w trzeszczącym wiklinowym koszu, który buja się w powietrzu na silnym wietrze na wszystkie strony i jest podwieszony na linach do balonu. Opowiedz o odwadze ludzi, którzy tak latali i czy łatwo było w takiej ekstremalnej sytuacji obserwować ziemię patrząc przez lunetę lub lornetkę.

14. Puchar Gordona Bennetta. Nazwa konkursu balowego wywodzi się od jego organizatora i fundatora nagród Jamesa Gordona Bennetta (1841-1918), Amerykanina, dziennikarza, wydawcy prasowego. Pierwsze zawody miały miejsce w 1906 r. w Paryżu. Konkurs wygrywa team, który w danym roku przebędzie największą odległość lecąc balonem. Najdłuższy dystans w historii przelecieli Belgowie w 2005 r. pokonując 3400 kilometrów. Najdłużej na niebie utrzymywali się Niemcy w 1995 r. – 92,11 godziny. Puchar Gordona Bennetta rozgrywano w latach 1906–1913, 1920–1938. W 1939 r. zawody miały odbyć się we Lwowie, czemu przeszkodził wybuch II wojny światowej. Zawody reaktywowano dopiero w 1983 roku. W 2021 r. start do zawodów odbywał się w Toruniu. Polacy Puchar Gordona Bennetta zdobyli w latach: 1933, 1934, 1935, 1938, 1983, 2018.

- **Ćwiczenie w trakcie wykładu (czas lotu):** wyobraź sobie, że jesteś z drugą osobą w małym koszu i lecicie cztery dni i noce balonem non-stop. Odpowiedz na jakie problemy napotykali piloci balonu?

15. Polscy zdobywcy Pucharu Gordon Bennetta. W okresie międzywojennym Polacy zdobyli Puchar Gordona Bennetta czterokrotnie. Zwycięzali: w 1933 r. w Stanach Zjednoczonych – Franciszek Hynek, Zbigniew Burzyński, w 1934 r. w Polsce - Franciszek Hynek, Władysław Pomaski, w 1935 r. w Polsce – Zbigniew Burzyński, Władysław Wysocki, w 1938 r. w Belgii – Antoni Janusz, Franciszek Janik. Dwóch Polaków zdobyło Puchar Gordona Bennetta dwukrotnie – Zbigniew Burzyński i Franciszek Hynek. Na sześciu polskich zdobywców Pucharu – pięciu było związanych z Toruniem.

16. Postać Zbigniewa Burzyńskiego (1902 – 1971). Kapitan wojsk balonowych, komendant sterowca „Lech”.

Absolwent i wykładowca Oficerskiej Szkoły Aeronautycznej w Toruniu. Zdobywając Puchar Bennetta za pierwszym razem, balonem pokonał 1361 km, drugi raz zwyciężając przebył dystans, aż 1650 km. W 1936 r. Z. Burzyński ustanowił rekord świata wysokości lotu balonem wzbijając się prawie 11 kilometrów ponad ziemią.

17. Balony to nie tylko marzenia – to także wypadki. 13 listopada 1923 r. na toruńskim poligonie zginęło trzech obserwatorów poruczników. Uszkodzony statecznik balonu doprowadził do zerwania się kosza z żołnierzami i upadku na ziemię. Balon ze strzępami lin doleciał, aż do Aleksandrowa Kujawskiego. 30 lipca 1936 r., w okolicach Gdyni, żołnierzy zaskoczyła burza. Od uderzenia pioruna zapalił się balon, zginął obserwator, któremu nie udało się wyskoczyć na spadochronie i jeden z szeregowców z obsługi balonu będący na ziemi. Dodatkowo rannych zostało jeszcze 11 żołnierzy.

18. Co działo się z kompaniami Batalionu Balonowego w czasie wojny z Niemcami w 1939 r.

Dzieje kompanii toruńskiego 1. Batalionu Balonowego potoczyły się odmiennie.

- Żołnierze 1 i 4 kompanii walczyli jako piechurzy w obronie Warszawy.
- 2 kompania zestrzeliła niemiecki samolot. Po wycofaniu się na wschód walczyła z bandami ukraińskimi pod Stanisławowem. Po przekroczeniu granicy została internowana na Węgrzech.
- 3 kompania stoczyła potyczkę z niemieckimi dywersantami pod Skierniewicami. Bronić miała przed Niemcami mostu we Włodawie. Wielu jej żołnierzy dotarło do Rumunii.
- 5 kompanii udało się wzlecieć balonem obserwacyjnym na północ od Warszawy. Ogień z niemieckich samolotów trwale uszkodził balon. Spieszeni baloniarze dołączyli jako piechota do obrońców stolicy, ich sukcesem było zestrzelenie niemieckiego samolotu.
- 1 i 2 kompania balonów zaporowych (ok. 300 żołnierzy, 20 balonów) trafiła do Warszawy. Na początku września ich balony zaporowe wznosiły się nad stolicą chroniąc ją przed bombardowaniami. Ewakuowano je na wschód, gdzie wielu żołnierzy tych kompanii dostało się do sowieckiej niewoli i zostało zamordowanych w Katyniu i Charkowie.

19. Czy wrzesień 1939 r. był końcem polskich wojsk balonowych? 15 września 1940 r. w Wielkiej Brytanii powstała Polska Eskadra Balonowa, której dowódcą został Hilary Grabowski. Służyło w niej wielu żołnierzy z batalionów balonowych z Torunia i Legionowa. Z czasem ich miejsce zajęły kobiety – żołnierze. W czerwcu 1944 roku dwadzieścia dwa balony Eskadry broniły Londynu przed pociskami V-1.

Faza sprawdzająca (podsumowująca)

Ćwiczenia w trakcie, praca domowa.

Zadanie opisowe, quiz, testy, zabawy, zadania terenowe.

(klucz odpowiedzi: prawidłowe odpowiedzi są podkreślone)

Zadania opisowe:

Zadanie publiczne jest współfinansowane ze środków otrzymanych od Ministerstwa Obrony Narodowej.

- Jan Wolszlegier, Zbigniew Burzyński, Franciszek Hynek, Antoni Janusz, Władysław Pomaski, Władysław Wysocki. Czy ww. żołnierze związani z Batalionem Balonowym w Toruniu powinni mieć w grodzie Kopernika ulicę swojego imienia? Wybierz postać jednego z nich – uzasadnij.
- Dzień 5 maja. Dlaczego Twoim zdaniem właśnie dzień 5 maja był świętem 1. Batalionu Balonowego? Napisz, co wydarzyło się 5 maja w historii wojsk balonowych w Poznaniu i później w Toruniu.
- Opisz, co pozostało w Toruniu po wojskach balonowych oraz w jaki sposób są one upamiętnione.
- W 1939 r. zawody o Puchar Gordona Bennetta miały odbyć się w Polsce we Lwowie. Napisz, dlaczego się nie odbyły, wypisz jakie Twoim zdaniem zwykłe ludzkie plany mógł przerwać wybuch wojny?
- Napisz, co zdecydowało o tym, że balony obserwacyjne w czasie II wojny światowej zniknęły z pola walki, zaprzestano ich używania?
- Opisz, czym różni się balon obserwacyjny od balonu zaporowego?
- Jaki masz pomysł na promocję historii wojsk balonowych w Toruniu wśród swoich znajomych?
- Jak umotywujesz stwierdzenie, że żołnierze 1. Batalionu Balonowego byli królami nieba w Toruniu?

Quiz:

Zaznacz właściwą odpowiedź.

1. Pierwszy lot człowieka balonem miał miejsce w 1783 roku.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

2. Wojska balonowe stacjonowały w dawnych pruskich koszarach przy obecnej ulicy Sienkiewicza.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

3. Pomniki ku pamięci Żołnierzy Wojsk Balonowych poległych w wojnie 1920 r. znajduje się obecnie przy ulicy Balonowej w Toruniu.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

4. Konstruktorem sterowca w 1900 r. był Ferdynand von Zeppelin.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

5. Polski sterowiec zbudowany w 1917 roku we Francji nazywał się Kopernik.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

6. Polacy zdobyli w zawodach balonowych Puchar Gordona Bennetta w latach 1933, 1934, 1935, 1939.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

7. Zbigniew Burzyński był kapitanem wojsk balonowych, komendantem sterowca „Lech”, zdobywcą Pucharu Gordona Bennetta.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

Zadanie publiczne jest współfinansowane ze środków otrzymanych od Ministerstwa Obrony Narodowej.

8. Balony służyły do obserwacji nieba lub stanowiły przeszkodę dla samolotów wroga.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

9. Balony Polskiej Eskadry Balonowej broniły nieba nad Londynem przed pociskami V1

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

10. Do toruńskiego lotniska prowadzi ulica imienia Franciszka Hynka.

a) PRAWDA

b) FAŁSZ

Testy, zabawy:

- Nad jakim miastem leci widoczny na ilustracji z Narodowego Archiwum Cyfrowego sterowiec Lech (zakreśl właściwe):

a) Poznań

b) Warszawa

c) Gdańsk

d) Toruń

e) Puck

f) Kraków

Jaki budynek rozpoznałeś na powyższym zdjęciu?

.....

- Przyporządkuj poszczególnym dowódcom lata, w których dowodzili w Toruniu Batalionem Balonowym – połącz linią:

a) mjr Aleksander Alfons Wilcz-Wilsz,

b) kpt. Hilary Grabowski,

c) mjr Konstanty Andrzej Rolicz-Kamieński

d) ppłk Jan Tadeusz Wolszlegier

e) od 1924 do 1934 r.

f) w 1920 r. i od 1934 do 1939 r.

g) od 1920 do 1922 r.

h) od 1922 do 1924 r.

Klucz odpowiedzi: a) – h), b) – g), c) – f), d) – e)

- W 1783 r. wysłano balonem w niebo trzy zwierzęta. Wykreśl te, które nie brały udziału w locie / zakreśl kółkiem te, które wleciały wraz z balonem: gęś, kaczka, kogut, kot, koza, krowa, kura, mysz, osioł, owca, pies, pingwin, świnia. (alternatywa – wykładowca wymienia zwierzęta – słuchacze zgadują, które trzy z nich).

- Uzereguj od najkrótszego do najdłuższego statki powietrzne, które w historii latały pod znakiem biało- czerwonej szachownicy (dane w metrach przybliżone):

a) sterowiec „Lech” (50 m),

b) bombowiec PZL-37 Łoś (13 m),

c) myśliwiec F-16 (15 m),

d) transportowiec Lockheed C-130 Hercules (30 m),

e) myśliwiec Supermarine Spitfire (9 m),

f) bombowiec Wellington (20 m),

g) transportowiec Casa C-295 (24,5 m),

h) myśliwiec P-11 (7,5 m).

- Jak się nazywa prezydent RP, który podejmuje w Warszawie, zwycięzców Pucharu Gordona Bennetta i żołnierzy wojsk balonowych? (zdjęcie zbiorów Narodowego Archiwum Cyfrowego)

a) Gabriel Narutowicz

b) Stanisław Wojciechowski

c) Ignacy Mościcki

- Co posiada tylko sterowiec, a czego na pewno nie ma balon – zakreśl: balast, gondola, kotwica, silnik, ster, śmigło, worki z piaskiem.
- Jakie oddziały Wojska Polskiego na mundurze nosiły odznakę, na której było widać orła trzymającego

w szponach wieniec dębowy i kotwicę (zaznacz właściwe):

a) saperzy	d) żandarmeria	g) artylerzyści
b) pancerniacy	e) <u>baloniarze</u>	h) lotnicy
c) łącznościowcy	f) kawalerzyści	i) marynarze

- Zaznacz prawidłowe nazwy uczelni wojskowych działających w Toruniu w okresie II Rzeczypospolitej (może być kilka prawidłowych odpowiedzi):

a) <u>Oficerska Szkoła Aeronautyczna</u> ,	d) Oficerska Szkoła Armat i Dział,
b) Oficerskie Seminarium Balonowe,	e) Oficerska Szkoła Astronomiczna,
c) <u>Oficerska Szkoła Aerostatyczna</u> ,	f) <u>Oficerska Szkoła Artylerii</u> .

- Zaznacz na mapie Europy trzy obecne stolice państw, nad którymi i w okolicach których, w czasie działań wojennych latały balony związane z żołnierzami toruńskiego batalionu balonowego, w latach 1920, 1939, 1944 (mapa przykładowa):

Prawidłowa odpowiedź (zaznaczenie): Kijów 1920, Warszawa 1939, Londyn 1944.

Zadanie terenowe:

- W 1923 r. na toruńskim poligonie zginęło trzech poruczników obserwatorów. Odnajdź cmentarz w Toruniu, gdzie ich pochowano i zrób zdjęcie grobu. Sprawdź, czy ich miejsce upamiętnienia jest zadbane. Jeżeli nie – zareaguj.
- W 1909 r. zbudowano w Podgórzu Halę Balonową. Odnajdź to miejsce i zrób zdjęcie budynku,

Zadanie publiczne jest współfinansowane ze środków otrzymanych od Ministerstwa Obrony Narodowej.

który znajduje się w jej miejscu.

- W 1937 r. w Parku na Bydgoskim Przedmieściu odsłonięto pomnik ku Pamięci Żołnierzy Wojsk Balonowych poległych w 1920 roku. Na cokole pomnika umieszczono imiona i nazwiska żołnierzy poległych w czasie wojny z Rosją bolszewicką. Odpowiedz – ile jest tych nazwisk. Na szczycie cokołu pomnika umieszczono orła. Oprócz niego są tam trzy elementy – jakie? Do czego one nawiązują? (odp. wieniec dębowy, order Virtuti Militari, kotwica).
- W jednym z ponad stuletnich toruńskich kościołów znajduje się tablica ku pamięci żołnierzy IV pułku lotniczego i 1. Batalionu Balonowego. Znajdź tę tablicę i sfotografuj. Co oznacza umieszczona na niej biało-czerwona szachownica?
- W Toruniu znajduje się kilka murali ukazujących Wojsko Polskie i jego żołnierzy. Odnajdź murale poświęcone a) pilotom myśliwskim w Polsce i Wielkiej Brytanii (dwa różne), b) polskiemu kurierowi Komendy Głównej Armii Krajowej, c) wojskom balonowym, d) pokazujący generała i jego żołnierzy z Frontu Pomorskiego. Opisz jakie dokładnie jednostki, wydarzenia, osoby są uwiecznione na tych muralach i gdzie te murale (pod jakimi adresami) się znajdują.

Proponowana trasa wycieczki pieszej

Proponowana trasa wycieczki pieszej (ok. 3,5 km):

- a) start: skrzyżowanie ul. Balonowej i ul. św. Józefa,
- b) podejście na koniec ul. Balonowej pod bramę koszar, gdzie była hala sterowcowo-balonowa,
- c) przejście do ul. Sienkiewicza – przejście wzdłuż koszar, postój przy wejściu do koszar Batalionu Balonowego,
- d) przejście z ul. Sienkiewicza do ul. Fałata przez podwórze domów koszarowych,
- e) przejście ul. Sienkiewicza do ul. Bydgoskiej – przejście przez park na Bydgoskim Przedmieściu do pomnika Żołnierzy Wojsk Balonowych,
- f) przejście parkiem do ul. Reja, a następnie pod mural 1 Batalionu Balonowego (ul. Broniewskiego 48). Koniec trasy.

Faza podsumowująca

Wykładowca przypomina słuchaczom, starając się wciągnąć ich w rozmowę, najważniejsze fakty z dziejów toruńskiego 1. Batalionu Balonowego – powstanie oddziału, walki z bolszewikami na wschodzie w 1920 r., pomnik w parku na Przedmieściu Bydgoskim, sterowiec Lech, rodzaje balonów, Oficerska Szkoła Aeronautyczna, udział żołnierzy w Pucharze Gordona Bennetta, wojna z Niemcami w 1939 r., działania w Wielkiej Brytanii.

Przydatne strony/linki www. (dostęp 14.10.2022)

www.nac.gov.pl

<https://niepodlegla.gov.pl/wp-content/uploads/2020/07/WOJSKA-BALONOWE-1920.pdf>

<https://ipn.gov.pl/pl/bitwa-warszawska-1920/104208,Uroczyste-odslonienie-pomnika-Poleglych-Zolnierzy-Wojsk-Balonowych-Torun-14-sier.html>

Zadanie publiczne jest współfinansowane ze środków otrzymanych od Ministerstwa Obrony Narodowej.

KAPSUŁA
FUNDACJA

<http://informatorium.ksiaznica.torun.pl/batalion-baon-balonowy-w-toruniu-krolowie-nieba-awiatorzy-i-aeronauci-z-torunia/>

<https://nowosci.com.pl/torun-aeronauci-wyladowali-na-scianie-bloku-przy-ulicy-broniewskiego-zdjecia/ar/c15-16952301>

<https://nowosci.com.pl/torun-i-nasi-aeronauci-na-progu-stratosfery-retro/ar/c15-14497751>

<https://pw.ipn.gov.pl/pwi/historia/oddzialy-powstancze/8599,Wielkopolskie-lotnictwo-wojskowe-1919-1921.html?poz=3>

Środki dydaktyczne:

- Plan Torunia
- Mapa Europy
- Ilustracje np. z Narodowego Archiwum Cyfrowego (wyszukiwarka):
 - balony,
 - balon zaporowy,
 - balon obserwacyjny,
 - puchar Gordona Bennetta,
 - Zbigniew Burzyński,

 - Franciszek Hynek,
 - Jan Wolszlegier,
 - sterowiec Lech,
 - balon Toruń,

Materiał powstał w ramach projektu pn. „KRÓLOWIE NIEBA – mural upamiętniający 1. Batalion Balonowy w Toruniu” dofinansowanego ze środków Ministerstwa Obrony Narodowej i stanowi uzupełnienie do muralu “Królowie Nieba - 1. Batalion Balonowy” powstałego na bocznej elewacji bloku przy ulicy Broniewskiego 48-54 w 2022 roku.

Ilustracje zaprojektował i przeniósł na elewację bloku należącego do Spółdzielni “KOPERNIK” toruński artysta Marcin Gręźlikowski znany pod pseudonimem Andrzej Poprostu.

Obudowę dydaktyczną do scenariusza lekcji o pierwszym toruńskim batalionie balonowym uzupełnioną o materiał, który trzymasz w ręku opracował Marcin Orłowski.

Projekt uzyskał dofinansowanie w II edycji konkursu MON “Mur, ale historia Wojska Polskiego”.

Ministerstwo Obrony Narodowej

Fundacja Kapsuła

Andrzej Poprostu

KAPSUŁA
FUNDACJA